

YTTRANDEFRIHETENS GRÄNSER

Lärrarhandledning

Den senaste tidens koranbrännningar i Sverige och andra länder har aktualiserat frågan om yttrandefriheten och dess gränser. Vad innebär egentligen yttrandefrihet och varför är den så viktig? Var går yttrandefrihetens gränser och hur ska vi göra när människors rätt att yttra sig fritt innebär kränkningar av andra mänskliga rättigheter? Det får eleverna utforska i denna övning.

Övningen utgår från ett antal olika fall där yttrande- och demonstrationsfriheten ställs mot andra rättigheter, till exempel rätten att inte bli diskriminerad. Övningens syfte är att eleverna ska få möjlighet att tillsammans lära sig om svåra situationer där rättigheter står på spel genom att diskutera och värdera yttrandefrihetens gränser.

KORANBRÄNNINGARNA

Frågan om koranbrännarna väcker ofta stark debatt och kan vara laddad för många elever. Därför kan det vara bra att som lärare luta sig mot det faktum att de mänskliga rättigheterna är odelbara. Poängtera att rättigheter kan inte ställas mot varandra. Staten har ansvar att garantera att alla människor kan åtnjuta alla sina rättigheter. Amnesty har också gjort ett uttalande om hur vi förhåller oss till koranbrännarna, som du hittar [här](#).

FÖRBEREDELSE

Innan ni genomför övningen är det fördelaktigt om du som lärare introducerar begreppet yttrandefrihet som mänsklig rättighet för dina elever. Eleverna har sannolikt en varierande förförståelse för vad denna rättighet innebär, och det kan vara bra att samlas kring en gemensam definition.

Yttrandefrihet innebär kort sagt att varje människa ska kunna uttrycka sina tankar och åsikter fritt, så länge det inte leder till kränkningar av andra mänskliga rättigheter. Det är statens ansvar att förverkliga detta, och den får inte hindra eller straffa människor för att de fredligt uttrycker sina åsikter.

Yttrandefriheten är helt avgörande för att kunna granska och hålla makten ansvarig, och stärker andra rättigheter. I Sverige kan den i vissa fall begränsas för att skydda andra människors fri- och rättigheter. Det betyder alltså att människor inte får säga eller göra vad som helst i yttrandefrihetens namn. Vid begränsning av denna rättighet måste det säkerställas att det är både nödvändigt och proportionerligt för att uppnå ett legitimt mål. Dit räknas nationell, eller allmän säkerhet eller ordning, skydd av folkhälsan, samt skydd av andra människors fri- och rättigheter.

Ett sätt att genomföra detta kan vara att skriva "yttrandefrihet" mitt på tavlan och be eleverna gå fram och skriva vad begreppet betyder för dem. Efteråt kan du som lärare gå igenom elevernas svar och lyfta fram de svar som ryms inom definitionen av yttrandefrihet. Titta också gärna på vår korta film "[Vad är mänskliga rättigheter](#)", eller läs ett kort kapitel om yttrandefrihet på vår [elevportal](#).

GENOMFÖRANDE

I övningen får eleverna arbeta gruppvis med olika fall som rör yttrande- och demonstrationsfriheten. Varje grupp sätter sig in i ett fall, diskuterar det tillsammans, och presenterar sedan kort vad de kommit fram till inför helklass.

Dela in eleverna i lika många grupper som fall du tänkt använda. Grupperna får sedan varsitt fall från elevmaterialet att arbeta med. Dela också ut den bifogade listan med mänskliga rättigheter som stöd för elevernas arbete. Arbetsgången för grupperna ser ut som följer:

- Börja med att läsa igenom fallet och frågorna. Sök vid behov på internet efter nyhetsartiklar med mer information om fallet. Tillämpa källkritik!
- Samtala utifrån frågeställningarna och försök att komma överens om en gemensam ståndpunkt, om det är möjligt.
- Förbered en kort presentation. Den behöver inte vara längre än 2-3 minuter och ska innehålla:
 - en kort sammanfattning av ert fall och frågeställningarna ni diskuterat
 - en kort redogörelse vad ni kommit fram till, eller haft svårt att komma överens om.

AVSLUTNING

Avsluta övningen med ett gemensamt samtal i klassrummet. Utgå gärna från följande frågor:

- Vilka problem uppstår om yttrandefriheten är kraftigt begränsad? Vilka problem uppstår när den är helt obegränsad?
- Med utgångspunkt i fallen ni arbetat med - lyckas staten garantera alla människors rätt till yttrandefrihet? Varför/varför inte?
- När kan yttrandefriheten leda till att andra viktiga rättigheter kränks och hur ska staten agera för att skydda dem?
- Finns det någon yttre gräns för yttrandefriheten? I vilka exempel har den gränsen korsats i så fall?

VARFÖR?

Läroplanen för de frivilliga skolformerna:

- "Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna"
- "Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egen värde"
- "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla."

Samhällskunskap, Ämnets syfte:

- "Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor."
- "I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna[...]"

Centralt innehåll i Samhällskunskap 1a1 och 1b:

- [...]Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller. Möjligheter och utmaningar med digitaliseringen när de gäller frågor om demokrati och politik[...]"
- "De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter."